

PRÁVNÍ MONOGRAFIE

Právní ochrana designu – průmyslové vzory, autorská díla

PAVEL KOUKAL

Wolters Kluwer
Česká republika

Vzor citace: KOUKAL, P. *Právní ochrana designu – průmyslové vzory, autorská díla*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 156 s.

Právní stav publikace je k 1. 3. 2012.
Lektoroval prof. JUDr. Ivo Telec, CSc.
© JUDr. Pavel Koukal, Ph.D., 2012
ISBN 978-80-7357-886-2 (brož.)
ISBN 978-80-7357-887-9 (e-pub)
ISBN 978-80-7357-226-8 (mobi)
ISBN 978-80-7357-227-5 (pdf)

Obsah

Seznam použitých zkratk	IX
O autorovi	XV
Úvod	1
1 Design – pojem, druhy, funkční a estetická stránka	5
1.1 Pojem designu	5
1.2 Druhy designu	8
1.2.1 Produktový design (product design)	8
1.2.2 Průmyslový design (industrial design)	9
1.2.3 Grafický design (graphic design)	10
1.2.4 Módní návrhářství (fashion design)	11
1.3 Design jako nehmotný statek	12
1.4 Ochrana nehmotných statků a charakteristika práv k duševnímu vlastnictví	16
1.5 Základní přehled právní ochrany designu	20
1.5.1 Ochrana proti nekalé soutěži	20
1.5.2 Ochrana zapsaných průmyslových vzorů	21
1.5.3 Ochrana nezapsaných průmyslových vzorů	21
1.5.4 Ochrana známkoprávní	21
1.5.5 Ochrana topografií polovodičových výrobků	22
1.5.6 Ochrana autorskoprávní	23
2 Průmyslové vzory	25
2.1 Charakteristika průmyslových vzorů	25
2.2 Ochrana průmyslových vzorů v mezinárodních smlouvách	28
2.2.1 Pařížská unijní úmluva	28
2.2.2 Bernská úmluva	29
2.2.3 Dohoda TRIPS	31
2.2.4 Haagská dohoda o mezinárodním přihlašování průmyslových vzorů a modelů (Haagská dohoda)	32
2.3 Průmyslový vzor a regionální formy ochrany	35

2.3.1	Africká organizace duševního vlastnictví (Organisation Africaine de la Propriété Intellectuelle, African Intellectual Property Organisation – OAPI)	35
2.3.2	Africká regionální organizace průmyslového vlastnictví (African Regional Intellectual Property Organization – ARIPO)	37
2.3.3	Andské společenství (Comunidad Andina)	38
2.3.4	Mercosur (Mercosur)	39
2.3.5	Evropská unie	40
2.4	Formy ochrany průmyslových vzorů	40
2.4.1	Ochrana formou zapsaných průmyslových vzorů	40
2.4.2	Ochrana prostřednictvím nezapsaných průmyslových vzorů	42
2.5	Ochrana průmyslových vzorů v České republice	44
2.5.1	Stručný exkurz do historie ochrany průmyslových vzorů na našem území	44
2.5.2	Zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů	45
2.5.3	Působnost zákona č. 207/2000 Sb. v kontextu Směrnice 98/71/ES, vztah vzorové ochrany k ochraně autorskoprávní (§ 1 zák. o prům. vz.)	47
2.5.4	Vnímatelnost průmyslového výrobku zrakem, aplikace na výrobku [§ 2 písm. a), § 3 odst. 2 zák. o prům. vz.]	50
2.5.5	Základní zápisná způsobilost (§ 3 odst. 1 zák. o prům. vz.)	56
2.5.5.1	Novost, zpřístupnění veřejnosti (§ 4, § 6 zák. o prům. vz.)	57
2.5.5.2	Individuální povaha (§ 5 zák. o prům. vz.)	60
2.5.5.2.1	Odlišnost od předuveřejněného průmyslového vzoru	61
2.5.5.2.2	Informovaný uživatel	63
2.5.5.2.3	Míra volnosti při vytváření průmyslového vzoru	66
2.5.6	Další požadavky zápisné způsobilosti – soulad se zásadami veřejného pořádku nebo dobrými mravy (§ 8 zák. o prům. vz.)	70
2.5.7	Rozsah ochrany (§ 10 zák. o prům. vz.)	71
2.5.8	Právo na průmyslový vzor a zaměstnanecký průmyslový vzor (§ 12 až 18 zák. o prům. vz.)	74
2.5.9	Výlučná práva vyplývající ze zápisu (§ 19 zák. o prům. vz.)	76

2.5.10	Zapsaný průmyslový vzor jako předmět vlastnictví (§ 30 až 33 zák. o prům. vz.)	77
2.5.11	Výmaz průmyslového vzoru (§ 27 zák. o prům. vz.) . . .	79
2.5.12	Výhrada ochrany (disclaimer)	80
2.5.13	Počátek ochrany prostřednictvím zapsaných průmyslových vzorů (§ 19 odst. 2 zák. o prům. vz.)	81
2.5.14	Právo předchozího uživatele (§ 25 zák. o prům. vz.) . . .	81
2.5.15	Odklad zveřejnění zápisu průmyslového vzoru do rejstříku (§ 38 odst. 4 zák. o prům. vz.)	82
2.6	Průmyslové vzory Společenství dle Nařízení 6/2002	83
2.6.1	Zapsaný průmyslový vzor Společenství	87
2.6.2	Nezapsaný průmyslový vzor Společenství	89
3	Ochrana autorskoprávní	93
3.1	Obecná charakteristika autorskoprávní ochrany designu	93
3.2	Autorskoprávní ochrana designu v Bernské úmluvě a Dohodě TRIPS	94
3.3	Design a díla užitého umění	97
3.4	Práva plynoucí z autorskoprávní ochrany	100
4	Souběh ochrany průmyslových vzorů a ochrany autorskoprávní	107
4.1	Neformálnost autorskoprávní ochrany, právo na průmyslový vzor	108
4.2	Právo na nedotknutelnost díla a změny průmyslového vzoru . .	110
4.3	Souhlas dílo užít a výlučná práva vlastníka průmyslového vzoru	112
4.4	Výmaz průmyslového vzoru a autorská práva	113
Závěr		119
Summary		121
Seznam obrázků		123
Seznam použité literatury		125
Seznam právních předpisů		131
Seznam soudních rozhodnutí		135
Věcný rejstřík		138

Seznam použitých zkratk

Afro-malagský úřad (OAMPI)	zřízený Librevillskou úmluvou z roku 1962, se sídlem v Yaoundé (Kamerun)
aut. zák.	zákon č. 121/2001 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)
Banguiská úmluva	smlouva ze dne 2. 3. 1977 podepsaná v Bangui nahrazující Librevillskou úmluvu z roku 1962, kterou se zřizuje Africká organizace duševního vlastnictví (OAPI), revidovaná 24. 2. 1999 [on-line]. Dostupná z: < http://www.oapi.int/index.php/fr/oapi/cadre-juridique/accord-de-bangui >
Bernská úmluva	Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 9. 9. 1886 (vyhl. č. 133/1980 Sb.) ve znění poslední revize v Paříži ze dne 24. 7. 1971
Code de la Propriété Intellectuelle	francouzský zákoník o ochraně duševního vlastnictví, zákon č. 92-597 ze dne 1. 7. 1992, konsolidovaná verze dle zákona č. 2006-236 ze dne 1. 3. 2006 [on-line]. Dostupný z: < http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=5563 >
Codice della proprietà industriale	italský zákon o ochraně průmyslového vlastnictví, dekret č. 30 ze dne 10. 2. 2005 [on-line]. Dostupný z: < http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=2481 >
Copyright, Designs and Patents Act	britský zákon o ochraně autorských děl, průmyslových vzorů a vynálezů z roku 1988, neoficiální konsolidovaná verze ke dni 3. 5. 2007 [on-line]. Dostupný z: < http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=6045 >

CTM (Community Trademark)	ochranná známka Společenství
Dohoda TRIPS	Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (vyhl. č. 191/1995 Sb.)
Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb	německý zákon na ochranu proti nekalé soutěži, zákon ze dne 3. 7. 2004 (BGBl. I S. 1414), ve znění zákona ze dne 3. 3. 2010 (BGBl. I S. 254) [on-line]. Dostupný z: < http://www.gesetze-im-internet.de/uw_g_2004/index.html >
Geschmacksmuster-gesetz	německý zákon o ochraně průmyslových vzorů, zákon ze dne 12. 3. 2004 (BGBl. I S. 390) ve znění zákona ze dne 31. 7. 2009 (BGBl. I S. 2521) [on-line]. Dostupný z: < http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=10000 >
Haagská dohoda	Haagská dohoda o mezinárodním přihlašování průmyslových vzorů a modelů ze dne 6. 10. 1925
Harmonizační protokol o průmyslových vzorech	protokol o ochraně průmyslových vzorů ze dne 10. 12. 1998 (č. 16/98), který poskytuje právní základ pro regionální ochranu průmyslových vzorů v rámci regionální spolupráce států MERCOSUR [on-line]. Dostupný z: < http://www.mre.gov.py/dependencias/tratados/mercosur/registro%20mercosur/mercosurprincipal.htm > nebo < http://www.mercosur.int/innovaportal/v/387/1/secretaria/busqueda_en_la_base_de_datos_documental >
Librevillská úmluva	smlouva ze dne 13. 9. 1962 podepsaná v Libreville, kterou byl zřízen Afro-malagský úřad průmyslového vlastnictví (OAMPI)
Mustersschutzgesetz	rakouský zákon o ochraně průmyslových vzorů, zákon ze dne 7. 6. 1990 č. 497/1990 BGBl., ve znění zákona č. 151/2005 BGBl. [on-line]. Dostupný z: < http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=9835 >
Nařízení 207/2009	nařízení Rady (ES) č. 207/2009 ze dne 26. 2. 2009 o ochranné známce Společenství (kodifikované znění) [on-line]. Dostupné z: < http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32009R0207:CS:NOT >

Nariadení 6/2002	nařízení Rady č. 6/2002 ze dne 12. 12. 2001 o (průmyslových) vzorech Společenství, ve znění Nařízení 1891/2006; konsolidovaná verze [on-line]. Dostupná z: < http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2002R0006:20070101:CS:PDF >
nový obč. zák.	nový občanský zákoník vyhlášený pod číslem 89/2012 Sb.; v textu je požívaná verze nového obč. zák. ve znění schváleném Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR [on-line]. Dostupný z: < http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Obcansky%20zakonik%202011%20PS.pdf >
obč. zák.	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
obecný zákoník občanský	císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., ve znění zákona č. 108/1933 Sb. z. a n.
obch. zák.	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OHIM	Úřad pro harmonizaci ve vnitřním trhu se sídlem v Alicante
o. s. ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
Pařížská unijní úmluva	Pařížská úmluva na ochranu průmyslového vlastnictví ze dne 20. 3. 1883 (vyhl. č. 64/1975 Sb.), ve znění poslední revize ve Stockholmu ze dne 14. 7. 1967
Protokol o paten-tech a průmyslových vzorech	Protokol o patentech a průmyslových vzorech udělovaných v systému ARIPO ze dne 10. 12. 1982, ve znění rozhodnutí Rady ARIPO ze dne 24. 11. 2006 [on-line]. Dostupný z: < http://www.aripo.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=35&Itemid=11 >
RCD (Registered Community Design)	zapsaný průmyslový vzor Společenství
Registered Design Act	britský zákon o ochraně zapsaných průmyslových vzorů z roku 1949, neoficiální konsolidovaná verze ke dni 1. 10. 2006 [on-line]. Dostupný z: < http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=6050 >

Rozhodnutí č. 486 Komise Andského společenství	Rozhodnutí Komise Andského společenství č. 486 vydané podle čl. 27 Kartagenské úmluvy, kterým je nahrazeno rozhodnutí Komise Andského společenství č. 344. Rozhodnutí poskytuje právní základ pro regionální ochranu průmyslových vzorů v rámci Andského společenství [on-line]. Dostupný z: < http://www.comunidadandina.org/normativa/dec/D486.htm >
Směrnice 89/104/ES	První směrnice Rady ze dne 21. 12. 1988, kterou se sbližují právní předpisy členských států o ochranných známkách (89/104/EHS)
Směrnice 93/98/ES	Směrnice Rady 93/98/EHS ze dne 29. 10. 1993 o harmonizaci doby ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících
Směrnice 98/71/ES	Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/71/ES ze dne 13. 10. 1998 o právní ochraně (průmyslových) vzorů
Smlouva z Lusaky	Smlouva o zřízení Africké regionální organizace duševního vlastnictví (ARIPO) uzavřená v Lusace dne 9. 12. 1976, ve znění dodatku Rady ministrů ze dne 13. 8. 2004 [on-line]. Dostupná z: < http://www.aripo.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=35&Itemid=11 >
Soudní dvůr	bývalý Evropský soudní dvůr nebo Soudní dvůr ve smyslu čl. 9f Smlouvy o Evropské unii v lisabonském znění
spr. ř.	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
top. pol.	zákon č. 529/1991 Sb., o ochraně topografií polovodičových výrobků, ve znění pozdějších předpisů
Tribunál EU	bývalý Soud prvního stupně nebo Tribunál EU ve smyslu čl. 9f Smlouvy o Evropské unii v lisabonském znění
U.S.C.	United States Code

Úmluva o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví	vyhláška ministra zahraničních věcí č. 69/1975 Sb., o Úmluvě o zřízení Světové organizace duševního vlastnictví, podepsané ve Stockholmu dne 14. července 1967
Unfair Competition Prevention Act	japonský zákon na ochranu proti nekalé soutěži ze dne 19. 5. 1993 č. 47/1993, ve znění zákona ze dne 29. 6. 2005 č. 75/2005, konsolidovaná verze [on-line]. Dostupný z: < http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=6552 >
United States Copyright Act	autorský zákon Spojených států amerických z roku 1976 (17 U.S.C.) ve znění ke dni 1. 7. 2011 [on-line]. Dostupný z: < http://uscode.house.gov/search/criteria.shtml >
United States Patents Act	patentový zákon Spojených států amerických z roku 1953 (35 U.S.C.) ve znění ke dni 6. 9. 2007 [on-line]. Dostupný z: < http://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/consolidated_laws.pdf >
Urhebergesetz	německý autorský zákon ze dne 9. 9. 1965 (BGBl. I S. 1273), ve znění zákona ze dne 22. 12. 2011 (BGBl. I S. 3044) [on-line]. Dostupný z: < http://www.gesetze-im-internet.de/urhg/BJNR012730965.html >
Ústava ČR	zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
Vessel Hull Design Protection Act	zákon o ochraně původních designů trupů lodí z roku 1998 (kapitola 13, 17 U.S.C.) ve znění ke dni 1. 7. 2011 [on-line]. Dostupný z: < http://uscode.house.gov/search/criteria.shtml >
zák. o ochr. zn.	zákon č. 441/2003 Sb., o ochranných známkách a o změně zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, (zákon o ochranných známkách)

zák. o prům. vz.	zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových vzorů a o změně zákona č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích, ve znění pozdějších předpisů
zák. o vyn.	zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích, ve znění pozdějších předpisů
zák. vym. práv	zákon č. 221/2006 Sb., o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví a o změně zákonů na ochranu průmyslového vlastnictví (zákon o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví), ve znění pozdějších předpisů
Ženevské znění	Ženevský akt Haagské dohody o mezinárodním zápisu průmyslových vzorů přijatý v Ženevě dne 2. 7. 1999 [on-line]. Dostupný z: < http://www.wipo.int/hague/en/legal_texts/wo_haa_t.htm >

O autorovi

JUDr. Pavel Koukal, Ph.D., působí od roku 2007 jako odborný asistent na katedře občanského práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Jeho dosavadní vědecká činnost je zaměřena na oblast ochrany duševního vlastnictví (souběžná ochrana designu, autorských práv a ochranných známek). O této problematice publikoval několik časopiseckých článků a realizoval přednášky pro patentové zástupce a advokáty. Je rovněž spoluautorem monografie *Autorská práva a práva související v daňových souvislostech* (ANAG, 2011). Od roku 2007 do roku 2011 působil jako asistent veřejného ochránce práv, od roku 2012 pracuje v Centru pro transfer technologií Masarykovy univerzity.

kontakt: pavel.koukal@law.muni.cz

Úvod

S designem se setkáváme všude kolem nás. Nejedná se pouze o vnější vzhled automobilů, flakonů voňavek nebo nejnovější modely v oděvním průmyslu. Jde také o grafický design, webové stránky, obaly výrobků atd. Ve snaze získat si zákazníka prostřednictvím ozvláštněného vzhledu výrobků se v posledních dvaceti letech rozpoutala doslova „designová revoluce“ (*design is everywhere*).¹ Design se současně stal kulturním fenoménem, neboť mění nejen vzhled výrobků, ale rovněž vzezření člověka nebo vzhled měst a panorama krajiny.

Obrázek č. 1 (fotografie převzata z: <<http://richworks.in/2010/07/the-art-of-design-creative-thinking-ways-to-foster-innovation/>>)

Tato monografie reaguje na uvedený trend a snaží se čtenářům přiblížit cesty, jak design chránit. Kniha vychází z mé disertační práce *Souběh ochrany průmyslových vzorů s ochranou autorskoprávní a známkoprávní*, kterou jsem

¹ Srov. např. *The Art of Design / Creative Thinking: 10 Ways to Foster Innovation* [on-line]. Citováno 17. 11. 2011. Dostupný z: <<http://richworks.in/2010/07/the-art-of-design-creative-thinking-ways-to-foster-innovation/>>

v roce 2008 úspěšně obhájil na Právnické fakultě Masarykovy univerzity pod vedením prof. JUDr. Ivo Telce, CSc. Oproti disertační práci, která se obecně věnovala souběhu jednotlivých režimů ochrany, je tato kniha více zaměřena na dvě nejvíce frekventované formy ochrany designu, a to na ochranu průmyslových vzorů a ochranu autorskoprávní. Důvody, proč jsem se zaměřil právě na tyto formy ochrany designu, jsou dva. Jednak jde skutečně o nejčastější způsoby, jakými je design chráněn, jednak jsem byl ze strany patentových zástupců opakovaně žádán o to, abych se v některé své práci věnoval právě otázkám prolínání autorského práva a práva průmyslových vzorů. Proto tedy i název této publikace zní *Právní ochrana designu – průmyslové vzory, autorská díla*.

Vzhledem k tomu, že jsem musel znovu procházet primární prameny a hledat nové cesty k interpretaci některých institutů, na které jsem narazil již při psaní své disertační práce, musel jsem opustit původní cíl, kterým bylo širší pojednání o všech formách ochrany designu, s nimiž se můžeme setkat. Proto v knize není věnována bližší pozornost ochraně známkoprávní, nekalosoutěžní a ochranné topografií polovodičových výrobků (tzv. *layout designs*). Ve vztahu k těmto formám ochrany kniha pouze akcentuje základní principy (viz s. 21).

Tato publikace do určité míry předpokládá, že čtenář již má základní znalosti z práva duševního vlastnictví. Úvodní kapitola sice pojednává o charakteristických znacích nehmotných statků a práv k duševnímu vlastnictví, nicméně tak nečiní obecně, ale s ohledem na specifika právní ochrany designu (zejména jsou zde analyzovány rozdíly mezi autorskoprávní a průmyslověprávní ochranou designu).

Vzhledem k tomu, že česká právní ochrana zapsaných průmyslových vzorů je harmonizována s úpravou komunitární, resp. unijní (Směrnice 98/71/ES, Nařízení 6/2002), použil jsem v kapitole 2.5 pro vysvětlení některých institutů rozhodnutí Úřadu pro harmonizaci ve vnitřním trhu v Alicante (OHIM).

Co se týče judikatury dotýkající se průmyslových vzorů, zde zatím nebylo příliš z čeho čerpat. V poslední době se sice objevila některá rozhodnutí Soudního dvora (např. *PepsiCo & Grupo v. OHIM* [C-281/10]), případně Tribunálu EU (např. *Grupo Promer Mon Graphic v. OHIM – PepsiCo* [T-9/07], *Kwang Yang Motor Co., Ltd. v. OHIM – Honda Giken Kogyo Kabushiki Kaisha* [T-10/08]), nicméně stále neexistují soudní rozhodnutí, která by se týkala podstatných otázek „průmyslověvzorové“ ochrany designu (hlavní podmínky zápisné způsobilosti – tj. novost a individuální povaha, výmazové důvody [resp. důvody prohlášení neplatnosti]). Rozhodnutí tzv. soudů pro průmyslové vzory Společenství jsou potom obvykle natolik individualizovaná, že nelze právní argumentaci v nich obsaženou použít pro jiné případy (výjimky tvoří některá rozhodnutí použitá v kapitole 2.5).

Rozhodnutí Oddělení prohlášení neplatnosti OHIM (*Invalidity Division*) a zejména odvolacích senátů (*Board of Appeals*) OHIM tak zůstávají hlavním pramenem, který nám může objasnit jednotlivé instituty ochrany průmyslových vzorů. Záporné užití takových pramenů jsou však zřejmé: jde o akty aplikace práva prováděné správními, nikoliv soudními orgány.

Souběhu ochrany průmyslových vzorů a ochrany autorskoprávní se tato kniha věnuje jak v podkapitole 2.5, tak kapitole 4. Nejdříve jsem považoval za nezbytné v kontextu rozhodnutí Soudního dvora ve věci *Flos Spa v. Semeraro Casa e Famiglia Spa* (C-168/09) rozebrat obecné předpoklady souběhu, následně se v kapitole 4 zaměřuji na jednotlivé hmotněprávní aspekty, které souběh přináší. Téma souběhu však tím zdaleka není vyčerpáno. Jsem si vědom zejména toho, že existují procesní aspekty souběhu spojené s vymáháním práv z duševního vlastnictví, které by si rovněž zasloužily pozornost. Těmto otázkám se snad budu mít čas věnovat v budoucnu.

Co se týče terminologické stránky, snažím se v knize používat standardní odborné juristické výrazy a přiřazovat jim obvyklý sémantický obsah i rozsah. Některé méně obvyklé termíny jako např. „právo na původcovství“ (§ 13 odst. 1, § 18 zák. o prům. vz.) nebo „ochrana děl malé mince“ buď abstrahuji z textu zákona, nebo se snažím jejich obsah a rozsah vysvětlovat v poznámkách pod čarou.

Při práci s komunitární (unijní) judikaturou používám název „Soudní dvůr“, bez ohledu na to, zda jde o bývalý Evropský soudní dvůr (*European Court of Justice*) nebo část Soudního dvora Evropské unie označované jako „Soudní dvůr“ (čl. 9f Smlouvy o Evropské unii v lisabonském znění). Rovněž pro označení bývalého „Soudu prvního stupně“ používám termín Tribunál EU (*General Court*), který zavedlo české znění Lisabonské smlouvy.

Pokud jde o metodu práce s prameny, zde chci zdůraznit pouze jeden méně obvyklý aspekt. Pokud cituji z komentářů (zejména německých), u nichž příslušnou pasáž zpracoval konkrétní autor, označuji primárním autorským údajem tuto osobu. Následně je uveden pramen, včetně údajů o hlavních autorech komentáře.

KAPITOLA 1

Design – pojem, druhy, funkční a estetická stránka

1.1 Pojem designu

V běžné řeči se setkáváme s následujícími větami: „*Ten výrobek se povedl, má hezký design*“, „*Designově to moc povedené není*“, „*Ten prvek dává výrobku zvláštní design*“, „*Ještě že jste tam dali nahoru modrý pruh, protože jinak by to bylo designově nezajímavé*“.

Slovo „design“ je používáno jak při popisování vnějšího vzhledu předmětů, které jsou vyráběny průmyslově (nábytek, textilní výrobky, automobily, šperky, hodiny atd.), tak vzhledu produktů, které slouží k propagaci výrobků, služeb či samotných subjektů provozujících hospodářskou činnost (letáky, loga, webové stránky, piktogram, obaly, etikety atd.).

Slovo „design“ má původ v latinském slově „*signum*“, což znamená „znak“, „stopa“. Sloveso „*designare*“ bylo v latině používáno jako „vyznačení“ či „ohraničení“. Anglické slovo „*design*“ potom jako podstatné jméno znamená „tvar“, jako sloveso znamená „plánovat“. V obou významech hrají roli skutečnost, že určitému ideálnímu znaku (představě, námětu) je dáвана konkrétní forma (vzhled, tvar, obrys).²

Při analýze toho, v jakých souvislostech používáme pojem „design“ či „designový“, dojdeme k závěru, že slovo „design“ je používáno při hodnocení té

² Srov. *What is Design?* [on-line]. Změněno 19. 10. 2011 [citováno 15. 11. 2011]. Dostupné z: <<http://www.design-training.com/what-is-design.html>>; heslo *Design* [on-line]. Změněno 21. 10. 2011 [citováno 15. 11. 2011]. Dostupné z: <<http://de.wikipedia.org/wiki/Design>>; Ward, M. *What is Design?* [on-line]. Změněno 25. 5. 2011 [citováno 15. 11. 2011]. Dostupné z: <<http://blog.echoenduring.com/2010/05/25/what-is-design/>>; *An Interview with Charles Eames* [on-line]. Změněno 14. 6. 2009 [citováno 15. 11. 2011]. Dostupné z: <<http://www.scielo.cl/pdf/arq/n49/art11.pdf>>

stránky předmětů, kterou jsme schopni **vnímat zrakem**.³ Nikdo by nepoužil například větu: „*Ta symfonie je designově zajímavá*“. Design je tak charakteristický tím, že **působí na náš zrak** (pozn. vnímatelnost zrakem při běžném užití hraje roli např. u tzv. zápisné způsobilosti průmyslových vzorů, které tvoří součástku složeného výrobku – § 3 odst. 2 zák. o prům. vz.).

Současně lze říci, že termín design je používán při hodnocení **estetické stránky (vyjádření) užitných předmětů**. Jde tedy o to, že daný předmět má určitý, člověkem vytvořený, tvar, který působí na lidský krasocit, schopnost vnímat krásu či obecněji estetické vnímání.⁴

Dalším znakem designu je jeho **zachycení na nějakém hmotném předmětu**. Nemusí jít pouze o zachycení hmotné v tom smyslu, že by vnější vzhled výrobku musel být nutně vnímatelný i jiným smyslem, například hmatem. Designem tak může být i vzhled webových stránek nebo propagační leták. Obojí je z hlediska hmatového vjemu (například pro zrakově postiženou osobu) nezajímavé, neboť jak leták, tak obrazovka počítače představují rovnou plochu. Díky zvolené technologii (vytištění, zobrazení elektronickými prostředky) však dochází k zachycení designu na určitém předmětu (papír, obrazovka počítače či displej mobilního telefonu). Na příkladu webových stránek vidíme, že zachycení nemusí být ani trvalé, neboť obrazovka počítače se při zadání jiné webové adresy změní.

Při analýze pojmu design je zajímavé položit oblíbenou dětskou otázku: „Proč?“ Tedy proč vůbec dochází k vytváření designu?

Odpověď je jednoduchá. Design je úzce spojen s hospodářskou činností člověka. Designér vytváří ozvláštňený produkt, který bude plnit užitnou funkci.⁵ Půjde buď o nějaký výrobek, anebo se bude jednat o výtvar sloužící k propagaci činnosti hospodářských subjektů (webové stránky, *corporate identity*,⁶ *bill-board* atd.) Nemusí jít pouze o produkt související s podnikatelskou činností,

³ Srov. William, L. et. al. *Universal Principles of Design*. Gloucester, MA (USA): Rockport Publishers, Inc., 2003, s. 14.

⁴ Je zřejmé, že rozsah pojmu estetická stránka lidských výtvorů je dosti široký a zahrnuje celou řadu přístupů. Dále je zřejmé, že obsah tohoto pojmu se vyvíjí a zejména ve 20. století doznal značných změn. Srov. např. Holm, I. *Ideas and Beliefs in Architecture and Industrial Design*. Oslo: Oslo School of Architecture and Design, 2006, s. 221 a násl. Domnívám se nicméně, že bez ohledu na odlišné přístupy k autorské tvorbě a bez ohledu na pluralistní teoretické přístupy k posuzování estetické stránky lidských výtvorů, je skutečným základem každé lidské umělecké tvůrčí činnosti snaha o vyjádření a zachycení krásy. Srov. Guardini, R. *O podstatě uměleckého díla*. Praha: Triáda, 2009, s. 26. Ke vztahu mezi autorskými díly a krasocitem viz též pozn. č. 159.

⁵ Op. cit. sub 3, s. 18.

⁶ Srov. Suthersanen, U. *Design Law: European Union and United States of America*. 2nd edition. London: Sweet & Maxwell, 2010, s. 26.

ale může jít i o hospodářskou činnost provozovanou neziskovým sektorem či státem jakožto právní osobou.

Výjimku, kdy design nesouvisí s „hospodářskou činností“, potom představuje činnost orgánů veřejné moci (parlament, vláda, obce, kraje, policie, atd.), v jejímž rámci je také používán design, avšak tuto činnost nelze nazvat hospodářskou, ale spíše správní.

Design je tedy vytvářen proto, aby **působil na zrakové smysly třetích osob** (nejčastěji půjde o zákazníky či obchodní partnery), kteří právě z důvodu estetické zajímavosti určitého produktu projeví zájem si jej koupit.⁷ U designu, který slouží k propagaci hospodářských subjektů (typicky *corporate identity*) potom jde o snahu udělat obchodní společnost atraktivní pro zákazníky či obchodní partnery a odlišit ji od „ostatních hráčů na trhu“. U „*public identity designu*“ veřejnoprávních subjektů jde o snahu učinit činnost orgánů veřejné moci uživatelsky přívětivou pro občany.

To, že je design spojen s užitnými předměty, je poměrně důležité z hlediska právní ochrany designu (např. § 5 odst. 1, § 7 odst. 1 zák. o prům. vz.). Vzhledem k tomu, že se u designu výrazně prolíná složka estetická s užitnou funkcí určitého předmětu, je designér v procesu tvorby od počátku limitován tím, k jakému užitému účelu je výrobek určen. Míra tvůrčí volnosti, kterou designér má, je tedy obvykle omezena. Tím se výrazně liší tvůrčí činnost designéra od jiných umělců (skladatelé, spisovatelé, grafici), kteří jsou ve své tvůrčí činnosti *de facto* neomezeni (například spisovatelé mohou stvořit světy, příběhy, postavy, které nikdy neexistovaly ani existovat nemohou). U designu existuje poměrně velká míra tvůrčí volnosti u logotypů, webových stránek či módního designu, výrazně menší míru volnosti potom nalézáme u průmyslového designu či produktového designu.

K výše uvedenému je třeba říci, že **právo u designu chrání pouze tvůrčí složku**, která vytváří vzhled určitého produktu. Není tedy chráněn takový vzhled, který vyplývá z technické povahy výrobku či užitého předmětu. Ke znakům „technického předurčení“ nebo znakům „nutného provedení“ se při právní ochraně designu nepřihlíží (§ 10 odst. 1 zák. o prům. vz.).

Posledním definičním znakem designu je určitá **kvalita tvůrčí činnosti**. Design je vytvářen **cílevědomě**,⁸ neboť designér při své práci propojuje „estetično“ s „užitností“. Design tedy v zásadě nemůže být vytvářen náhodně

⁷ Srov. *Industrial Designs and their Relation with Works of Applied Art and Three-Dimensional Marks*. [on-line]. Citováno 15. 11. 2011. Dostupné z: <http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=2308>. S. 4–6.

⁸ Srov. Kolesár, Z. *Kapitoly z dějin designu*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola umělecko-průmyslová v Praze, 2004, s. 22 a 28.

či amatérsky. Jistě si i laik může vymyslet různé vzhledy výrobků, nicméně designér je obeznán s technickou a materiálovou stránkou předmětu, na němž bude design aplikován, má znalosti ohledně výrobního procesu, měl by mít představu o tom, co zákazníci zajímá a co upoutá jejich pozornost atd. Cílevědomost nemusí nutně být spojena s racionalitou, neboť designér často získává inspiraci iracionální cestou (emoce, inspirace, improvizace). To však neznamená, že by vytváření designu v konečném důsledku nebylo spojeno s **cílevědomou tvorbou, jejímž výsledkem je ozvláštněný užitný předmět**.

Na základě uvedeného lze pojem designu vymezit následujícími znaky:

1. vnímatelnost zrakem,
2. zachycení ve hmotném předmětu,
3. snaha vyvolat vizuálně příznivý dojem,
4. propojení estetické a užité stránky vytvářeného předmětu, které je výsledkem cílevědomé tvůrčí činnosti.

1.2 Druhy designu

Design je vždy aplikován na nějakém předmětu, jehož tvar určuje. Podle toho, v jakých předmětech je design ztělesněn (inkorporován), můžeme rozlišovat zejména následující druhy designu:⁹

1.2.1 Produktový design (product design)

Jedná se o design aplikovaný na průmyslově vyráběném výrobku (nábytek, osvětlení, elektronika, hračky), který obvykle slouží k běžnému, v podstatě **spotřebitelskému užívání**.¹⁰

Produktový design bude nejčastěji chráněn jako průmyslový vzor. Spíše výjimečně se lze u něj setkat s ochranou autorskoprávní (důvodem je nenaplnění definičních znaků autorského díla) či známkoprávní (důvodem je nesplnění podmínek pro zápisnou způsobilost).

⁹ Kategorizace designu se u jednotlivých autorů liší. Srov. např. Suthersanen, U., op. cit. sub 6, s. 24–27; *Design* [on-line]. Citováno 17. 11. 2011. Dostupné z: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Design>>

¹⁰ Srov. *Product Design Hub* [on-line]. Citováno 15. 11. 2011. Dostupné z: <<http://productdesignhub.com/>>

Obrázek č. 2 (fotografie převzata z: <<http://www.linearchitecture.com/blog/category/product-design/page/6/>>)

1.2.2 Průmyslový design (industrial design)

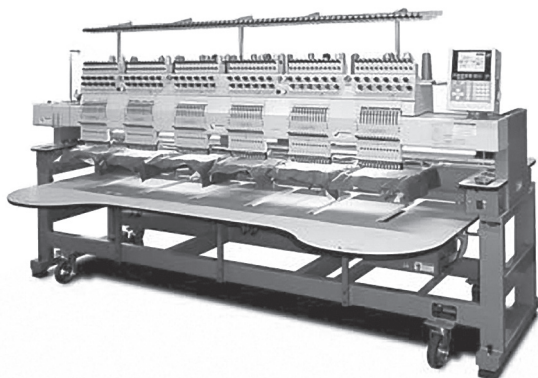
Design je aplikován na výrobcích určených k průmyslové výrobě (obráběcí stroje, mechanická zařízení, pracovní nástroje). Zatímco u produktového designu je zákazníkem konečný spotřebitel, u průmyslového designu bývá zákazníkem obvykle výrobce¹¹ (výjimku tvoří automobilový design – *automotive design*).

Designér musí být dobře obeznámen s technickou stránkou předmětů, jejichž vzhled koncipuje, neboť **účelné propojení technické a estetické stránky** zde hraje klíčovou roli. Obvykle do kategorie průmyslového designu spadá i automobilový design (automobily, autobusy, motorky), u něhož je kladen velký důraz na ergonomii vozidel a na aerodynamiku.¹²

Průmyslový design bude obvykle chráněn pouze formou průmyslových vzorů. Za zmínku u automobilového designu stojí, že chráněny jsou pouze takové výrobky nebo jejich části, které zůstávají po začlenění do složeného výrobku viditelné při běžném užívání [§ 3 odst. 2 písm. b) zák. o prům. vz.]. Nejsou tak

¹¹ Srov. *What is Industrial Design* [on-line]. Změněno: 1. 1. 2010 [citováno 15. 11. 2011]. Dostupné z: <<http://www.idsa.org/what-is-industrial-design/>>

¹² Srov. *Aerodynamics Considerations* [on-line]. Změněno: 12. 4. 2010 [citováno 15. 11. 2011]. Dostupné z: <<http://www.ccardesignonline.com/design/aerodynamics/aerodynamics2.php>>

Obrázek č. 3 (fotografie převzata z: <<http://www.embroiderymachinesdetail-online.info/machine-embroidery-design.html>>)

chráněny ty náhradní díly automobilů, které zůstávají spotřebitelům při běžném užití skryty (viz též s. 51).

1.2.3 Grafický design (graphic design)¹³

Tento druh designu je specifický jednak tím, že zachycení určitého tvaru je v zásadě dvourozměrné (zachycení na papíře nebo obrazovce počítače), jednak tím, že užitná funkce vytvářeného předmětu obvykle spočívá ve vytváření **identifikačního znaku** (logo, známka, *corporate design*, obaly výrobků, titulní strany novin, typografie atd.) nebo **kommunikačního prostředku** (webové stránky, propagační letáky).

U grafického designu má tvůrce poměrně velkou míru volnosti, a není tedy příliš omezen užitnou funkcí vytvářeného předmětu. Cílová skupina, pro niž je grafický design vytvářen, se obvykle dělí na **primární** a **sekundární adresaty**.¹⁴ Primární cílovou skupinou bývá obchodní společnost či podnikající fyzická osoba (objednatel), sekundární cílovou skupinou jsou zákazníci objednatele.

Grafický design obvykle bude chráněn neformálními způsoby ochrany, zejména cestou autorskoprávní (pokud jsou u konkrétního výtvaru splněny

¹³ Srov. Lupton, E., Cole, J. F. *Graphic Design, The New Basics*. New York: Princeton Architectural Press, 2008. s. 10–11; Lupton, E. *The Designers as Producer* [on-line]. Citováno 17. 11. 2011. Dostupné z: <<http://graphicdesigntheory.net/essaysLupton2.html>>

¹⁴ Srov. *What is Graphic Design* [on-line]. Změněno 13. 8. 2011 [citováno 17. 11. 2011]. Dostupné z: <<http://www.aiga.org/guide-what-is-graphic-design/>>